

Tidsskrift for velferdsforskning
Årgang 19, Nr. 1-2016, s. 44-61
ISSN online: 2464-3076

DOI: 10.18261/ issn.2464-3076-2016-01-03

FAGFELLEVDERT ARTIKKEL

Familieråd – frigjørende sosialt arbeid innenfor en manualbasert modell?

Sidsel Natland

Førsteamanuensis, Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultet for samfunnsfag,
Sidsel-Therese.Natland@hioa.no

Ira Malmberg-Heimonen

Professor, Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultet for samfunnsfag,
Ira.Malmberg-Heimonen@hioa.no

ABSTRACT:

Family-Group Conferences – a manual-based model for empowering social work?

This study addresses the claimed controversy between professionalism as evidence-based and professionalism that acknowledges local contexts and service-users' individuality. The discussion uses the Family Group Conference model, as this model is manual-based, structured, and follows specific steps and procedures, while at the same time it should potentially facilitate deliberating and empowering processes. The results indicate that use of manual-based or evidence-based methods do not necessarily devalue social work practices and professional discretion. Rather, manual-based methods can potentially contribute to the development of a professional and critical consciousness needed in order to carry out social work in complex surroundings.

Keywords

evidence based practice (EBP), professionalism, family group conferences (FGC), social work practice

SAMMENDRAG:

Artikkelen tar utgangspunkt i debatten om hvorvidt evidensbasert sosialt arbeid innebærer en nedvurdering av sosialarbeiderens bruk av skjønn, hensyn til lokal kontekst, samt brukerens autonomi. Diskusjonen er konkretisert ved å kontekstualisere den innenfor internasjonal og norsk forskning om Familierådsmodellen (FGC) siden dette er en sosialfaglig intervensjon som er manualbasert, strukturert og som følger spesifikke prosedyrer, samtidig som dens målsetting er å igangsette frigjørende og myndiggjørende prosesser hos brukeren. Analysen av foreliggende forskning indikerer at den manualbaserte modellen ikke trenger å gå på bekostning av sosialfaglige verdier og bruk av skjønn. I artikkelen diskuteres nødvendigheten av

UNIVERSITETSFORLAGET

 Idunn
Nordiske tidsskrifter på nett

This article is downloaded from www.idunn.no. © 2016 Author(s). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons CC-BY-NC 4.0 License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>), allowing third parties to copy and redistribute the material in any medium or format and to remix, transform, and build upon the material for non-commercial use, provided the original author and source are credited.

en nyansert tilgang til evidensdebatten, for eksempel om hvorvidt evidens- eller manualbaserte metoder også potensielt bidrar til utvikling av profesjonell og kritisk bevissthet som er nødvendig for å utøve godt sosialt arbeid. Det konkluderes med at feltet trenger mer forskning på hvordan manual- og evidensbaserte intervensjoner omsettes i praksis.

Nøkkelord

evidensbasert praksis, profesjonsutøvelse, familieråd, sosialt arbeid

INNLEDNING

Sosialt arbeid navigerer i spenningsfeltet mellom skiftende samfunnsmessige og organisatoriske kontekster og krav om å ha sin grunnleggende basis i humanistiske og demokratiske verdier. Utgangspunktet for denne artikkelen er to utviklingslinjer som ofte oppfattes som motstridende, men som ikke desto mindre har betydning for vilkårene for å drive sosialfaglig arbeid: Den første er økte krav om evidens, målbarhet og effektivitet, og den andre er vektleggingen av myndiggjøring og brukermedvirkning. Vi belyser disse utviklingslinjene ved å studere en konkret sosialfaglig intervensjon; den manualbaserte modellen familieråd.

Ønsket om å tallfeste resultater av det sosiale arbeidet knyttes til den administrative trenden New Public Management med målsetninger om mer effektivitet og høyere kvalitet på sosiale tjenester, noe som har aktualisert debatten om *evidensbasert praksis* (EBP) (Johnson og Austin 2006; Petersén og Olsson 2014). EBP kan defineres som «the conscientious, explicit and judicious use of current best evidence in making decisions about the care of individual [clients]» (Sackett, Rosenberg, Gray, Haynes, Richardson 1996), og har som hensikt å utvikle og implementere en vitenskapelig sikret praksis, basert på best mulig kunnskap. Også en etisk dimensjon understrekes – det er uetisk å tilby tiltak som ikke virker eller kan ha negative effekter (Weiss 1998). Kritikere hevder at evidensbasert sosialt arbeid kan underminere den profesjonelles egen kunnskap og bruk av skjønn, og at brukernes ønsker og verdier ignoreres (Bergmark, Bergmark og Lundström 2011; Grimen 2009; Johnson og Austin 2006; Mullen og Streiner 2004; Petersén og Olsson 2014; Webb 2001).

Et sentralt trekk ved EBP er at intervensjoner som implementeres i tråd med perspektivet, er *manualbaserte* (Stafset, Gomes og Arnberg 2011). Dette betyr ikke at det skal settes likhetstegn mellom manualbaserte modeller og EBP. Manualbasering er ikke den eneste måten å overføre evidensbasert forskning til praksis, ei heller er det slik at alle manualer nødvendigvis er evidensbaserte.

I Norge er det ikke ennå etablert praksis som framstiller seg som evidensbasert sosialt arbeid, men innenfor barnevern har visse verktøy fått fotfeste, slik som *Multisystemic Treatment* og *Parent Management Training* (Angel 2003). Innenfor sosialt arbeid har noe evidensbasert *forskning* begynt å

utvikle seg, noe som innebærer å ta i bruk randomiserte kontrollerte forsøk (RCT) som forskningsdesign for å undersøke en spesifikk intervensjons effektivitet (Malmberg-Heimonen og Johansen 2014; Malmberg-Heimonen 2011).¹

Den andre utviklingslinjen er krav om *brukermedvirkning*. Det ble innført som et sentralt statlig virkemiddel gjennom Stortingsmelding 41 (1987–88) *Helsepolitikken mot år 2000. Nasjonal helseplan*, der ett av de helsepolitiske målene var økt demokratisering, brukerinnflytelse og pasienters rettsikkerhet. Spørsmål om hvordan tjenestene kunne utvikles til å møte brukere med respekt og empati, ble sentrale. Idealet om brukermedvirkning kan videre forstås i lys av bredere samfunnsmessige strømninger der individualisering og refleksivitet er sentrale idealer (Giddens 1997).

For sosialt arbeid har dette medført en endring av idealer for den *profesjonelles rolle* i møte med brukere av velferdsstatens tjenester. Järvinen og Mik-Meyer (2012) beskriver det som en endring fra «ekspert» til «tilrettelegger». I rollen som ekspert, i kraft av utdanning og erfaring, posisjoneres sosialarbeideren som ledende i definisjonen av mål og midler i oppfølgingsarbeid. I rollen som tilrettelegger er sosialarbeideren i større grad «coach» i et oppfølgingsarbeid der målet er å sette *brukeren i sentrum*. Bruker skal anerkjennes som autonom og ansvarlig aktør, og sosialarbeideren skal skape optimale rammer for at brukeren selv kan løse sine utfordringer. Da handler ikke oppfølgingsarbeidet lenger bare om å føre brukeren til økonomisk selvhjelpenhet og autonomi, men om personlige prosesser knyttet til subjektivering, frihet og selvrealisering (Järvinen og Mik-Meyer 2003). Når det gjelder brukermedvirkning sett i lys av evidensdebatten, understreker de positive vurderingene at EBP er en tilnærming der brukeren i større grad er informert og involvert i valg av metoder og program, slik at interaksjonen med hjelpeapparatet er en mer åpen prosess (Gambrell 2006). Mer kritiske vurderinger mener at brukernes erfaringskunnskap kan undermineres da den rangeres lavest i evidenshierarkiets kunnskapsformer (Grimen 2009).

Denne politiske, samfunnsmessige og faglige konteksten utgjør en kompleks ramme for å drive sosialt arbeid. Fagdebattene synes å tematisere en motsetning mellom det å arbeide evidensbasert og det å utøve humanistisk, etisk godt sosialt arbeid (Gould 2010; Nevo og Slonim-Nevo 2011). I denne artikkelen vil vi tilnærme oss debatten ved å se den i lys av en spesifikk intervensjon; familieråd. Dette er en modell for sosialfaglig oppfølgingsarbeid som er manualbasert samtidig som brukermedvirkning, involvering og myndiggjøring av deltakerne er sentralt. Et kjennetegn ved modellen er bruken av en nøytral koordinator i arbeidet med å planlegge og gjennomføre rådet. Betegnelsen «familieråd» er utbredt og kjent innen barnevernet, mens

---

1. Av relevans for denne artikkelen er «Nettverksrådsprosjektet» hvor familieråd i voksenkontekst ble implementert i sosialtjenesten i Oslo og Bergen kommune. Målgruppen var langtidsmottakere av sosialhjelp, og formålet var å studere effekter og opplevelser av intervensjonen (Malmberg-Heimonen 2011; Johansen 2011; Malmberg-Heimonen og Johansen 2014; Natland 2011; Natland og Malmberg-Heimonen 2014).

«nettverksråd» brukes om familieråd utført i en voksenkontekst. Vi bruker her samlebetegnelsen familieråd.²

Det finnes omfattende forskning om erfaringer, opplevelser og effekter av familieråd, både internasjonalt og i norsk og nordisk kontekst. Modellen understøttes som en «promising practice», altså at både kvalitativ og kvantitativ forskning viser positive resultater, men at kunnskapsbasen ennå ikke er omfattende nok til å kunne generaliseres og omtales som «best practice»³ (Crampton 2007; Fox 2008; Malmberg-Heimonen 2011; Merkel-Houlgin, Nixon og Burford 2003). Imidlertid er det utviklet *manualer og retningslinjer* for hvordan familieråd skal utføres, noe som er et vesentlig utgangspunkt for å velge denne intervensjonen som grunnlag for vår diskusjon. Det er behov for forskning som problematiserer manualbaserte metoder i kombinasjon med en myndiggjørende tilnærming. Vi vil derfor kontekstualisere funn fra den foreliggende forskningen om familieråd på en ny måte, nemlig innenfor debatten om evidensbasert sosialt arbeid. Det å anvende en konkret intervensjon kan bidra til både en mer nyansert innfallsvinkel til evidensdebatten og en kritisk diskusjon av familieråd som sosialfaglig intervensjon. Forsknings-spørsmålene for artikkelen er:

- Hvilken betydning har sosialarbeidere og koordinatorene med tanke på å oppnå familierådsmodellens ideal om myndiggjørende prosesser?
- Hvordan innvirkning har det på deres gjennomføring av modellen at den er manualbasert?

Vi vil i det følgende kort presentere familierådsmodellen, deretter evidensbasering og myndiggjøring som sentrale perspektiv for å forstå familierådsprosessen. Deretter gjennomfører vi en analyse av foreliggende forskning og diskuterer familieråd innen spenningsfeltet mellom manualbasert og myndiggjørende praksis. Et sentralt poeng for artikkelens drøfting er spørsmålet om manualbasering nødvendigvis undervurderer eller er til hinder for utøvelse av faglig skjønn og refleksjon.

2. Merkel-Houlgin og Marcynyszyn (2014) viser til at det finnes mange benevnelser på familie-ledede beslutningsmodeller, og at det trolig finnes variasjoner i hvordan de praktiseres. For å definere noe som FGDM (Family Group Decision Making in Child Welfare), identifiserer de seks kjernekomponenter som må være til stede: Uavhengig koordinator; profesjonelle praktikere; familierådsmøte uten offisielle representanter til stede; familiens handlingsplan har forrang; oppfølgingsmøter; støtte til implementering. I denne artikkelen bruker vi for enkelthets skyld betegnelsen familieråd, men i den inkluderer vi forskning både fra barnevernets familieråd og nettverksråd i voksenkontekst.
3. Det savnes for eksempel forskning som kan fremskaffe kunnskap om effekter over et lengre tidsrom. Randomiserte effektstudier finnes bare i et begrenset omfang da modellens struktur og prosess gjør at den kan være vanskelig å studere innenfor et strengt randomisert design, for eksempel ved en adekvat kontrollgruppe. Både effekter for deltakerne og spørsmål om kost-nytte er av relevans for utvikling av en evidensbasert modell, og forskningen har ikke har gitt noen entydige svar på dette. Innen forskningen etterspørres derfor fortsatt utvikling og anvendelse av modellen parallelt med utviklingen av en overbevisende evidensbase.

FAMILIERÅD

Familieråd ble utviklet på New Zealand, der det offentlige barnevernet tok til seg maoriernes tradisjonelle måte å løse problemer og ta beslutninger på ved å inkludere den utvidede familien. Familieråd ble utviklet som alternativ til saksbehandleren som beslutningstaker i barnevernssaker. Dette innebar at beslutningsmyndighet og makt ble tilbakeført til den utvidede familien rundt barnet (Holland og O'Neill 2006; Horverak 2009; Lupton og Nixon 1999; Johansen og Malmberg-Heimonen 2012). Familieråd forstås derfor som en «beslutningsmodell» (Lupton og Nixon 1999). Familieråd har senere blitt implementert i andre land; Australia, Sør-Afrika, USA, Canada, Storbritannia, Nederland og de nordiske land. I Norge begynte implementeringen av familieråd i 1995 som prosjekter innen barnevern (Horverak 2009). Internasjonalt har modellen blitt prøvd ut på flere arenaer for sosialt arbeid: vold i hjemmet, eldre, hjemløse, ungdom med adferds- og kriminalitetsproblematikk og andre helse- og sosialrelaterte områder (Hayden 2009; McGarrell og Hipple 2007; Crampton 2007; Wright 2008). Modellen hviler på en myndiggjørende tilnærming, både gjennom selve rådsprosessen og som ønsket resultat av den. Familierådet har en strukturell ramme som skal følges (Lupton og Nixon 1999).

Vi beskriver her modellen slik den ble tilrettelagt for voksne deltakere i det norske «Nettverksrådsprosjektet» (Johansen 2011; Malmberg-Heimonen 2011). Rammene og prosessene er de samme som i familieråd blant barn og unge. Forskjellen er at hovedpersonen i nettverksrådet er myndig, noe som i viss grad har betydning for gjennomføringen.⁴ Hensikten med rådet er å lage en personlig handlingsplan for det hovedpersonen selv ønsker hjelp til, og å aktivere nettverket til å støtte ham/henne i å oppnå ønskede endringer. Modellen og fremgangsmåten involverer altså både hovedperson og dennes private nettverk i beslutninger som berører hans/hennes livssituasjon og fremtid.

Proessen begynner med at hovedpersonen, ofte sammen med sosialarbeideren, bestemmer seg for problemstillinger hun/han ønsker å diskutere med sitt nettverk. Deretter kontakter sosialarbeideren en ekstern og nøytral koordinator for å avholde et kontraktsmøte der videre prosess, rollefordeling og spørsmål angående taushetsplikt hos partene avklares. I dette møtet deltar hovedperson, koordinator og sosialarbeider. Etter dette er det hovedsakelig koordinator og hovedpersonen som har ansvar for gjennomføringen. Sammen beskriver og vurderer de nettverket og hvem som skal inviteres. Deretter møter koordinatoren de inviterte (det sosiale nettverket, sosialarbeideren og eventuelle andre fagpersoner som lege eller psykolog) og forbereder dem på hva et slik råd innebærer. Denne prosessen tar ofte flere uker, og er betydningsfull for gjennomføringen av selve rådsmøtet.

4. En myndig person tar sine beslutninger selv. I en slik kontekst blir de offentlige personenes rolle noe mindre fremtredende enn når hovedpersonen er et barn og samarbeidspartneren er fra barnevernet.

Koordinatoren bistår hovedpersonen med praktisk organisering av nettverksrådet. Koordinatoren møter de inviterte ansikt til ansikt, sender ut formelle invitasjonsbrev og ordner med møtelokale og bespising. Koordinatoren tilrettelegger prosessen og støtter alle deltakere.

Selve rådsmøtet består av tre faser:

1. **Informasjon.** Møtet åpnes og ledes av koordinator. Alle ønskes velkommen og hver enkelt presenterer seg. Koordinator gjentar informasjon om og målsetting med rådsmøtet. I denne fasen kan fagpersoner («informanter») delta for å dele relevant informasjon knyttet til hovedpersonens problemstillinger. De inviteres kun etter hovedpersonens ønske og informasjonen de deler er forhåndsgodkjent av hovedpersonen. Det velges også ordstyrer, referent og om ønskelig en støtteperson fra nettverket for møtets neste fase.
2. **Diskusjon – nettverkets eget møte.** I den andre fasen forlater koordinator og informanter møtet. Hovedperson og nettverket er igjen for å finne konkrete løsninger og handlinger som kan hjelpe hovedpersonen i å oppnå hans/hennes ønskede endringer. Møtet skal resultere i og avsluttes med en konkret og tidfestet handlingsplan for hvem som gjør hva og når. Koordinator og sosialarbeider er tilgjengelig utenfor om det skulle oppstå spørsmål underveis.
3. **Konklusjon.** I siste fase av møtet kommer koordinator inn i rommet igjen og sikrer at handlingsplanen er konkret, gjennomførbar, samt at det er enighet om innholdet i den. Handlingsplanen signeres deretter av hovedpersonen og nettverket. Koordinator sender kopi til alle som har deltatt. Sosialarbeider skal gjerne delta under den siste delen av møtet for å kunne følge opp prosessen videre. Det avtales også dato for oppfølgende nettverksråd.

EVIDENSBASERT SOSIALT ARBEID – MANUALBASERTE METODER

I debatten om sosialt arbeid finnes en antatt kobling mellom det å arbeide manualbasert og det å utføre evidensbasert sosialt arbeid. Begrepet evidensbasert ble introdusert i Norden på sent 1990- og tidlig 2000-tall og har sitt opphav i medisin (Bergmark, Bergmark og Lundström 2011). Synet på manualbaserte metoder som standarden for evidensbasert behandling (Stafset, Gomes og Arnberg 2011) innebærer ikke at det skal settes likhetstegn mellom EBP og manualbasert intervensjon, men de har viktige fellestrekk: Begge bidrar med det som anses som hjelpsomme midler for å gjennomføre virksomme intervensjoner i den sosialfaglige eller kliniske praksissituasjonen (Addis, Wade og Hatgis 1999).

Som nevnt innledningsvis, er de kritiske stemmene i debatten fundert i en forståelse av at evidensbasering og manualbaserte intervensjoner vil underminere det som har vært særlige kjennetegn ved sosialfaglig profesjonsutøvelse, som skjønn og anerkjennelse av erfaringsbaserte kunnskapsformer.

Det bør i den sammenheng understrekes at evidensdebatten i sosialt arbeid kjennetegnes ved en annen kompleksitet enn innenfor naturvitenskapelige disipliner som medisin: Sosialt arbeid er situert og praksiskonteksten er mer kompleks. Mottakerne av intervensjonen er autonome, reflekterte individer med varierende behov, ønsker og verdier, og kan derfor respondere ulikt på sosialfaglige intervensjoner (Webb 2001). Innenfor forskning om sosialt arbeid ble det tidlig understreket at evidensbasert praksis må inkludere en kritisk og systematisk bevissthet (Gambrill 2006), og det har vært en bevegelse mot å snakke om *evidence-informed* praksis (EIP) der erfaringsbasert kunnskap ses som en jevnbyrdig del av kunnskapsbasen.

Innvendinger mot *manualbaserte metoder* følger de samme linjer som kritikken mot evidensbasert praksis. Manualer anses som tekniske og prosedurale, de forenkler praksis slik at menneskelig dybde og mangetydighet overses, samt at praktikerne kan bli mindre kreative, kritiske og utforskende. Om sosialarbeidere fatter beslutninger basert på standardiserte manualer alene og uten videre analyse, kan manualene som arbeidsverktøy bidra til å skape distanse til beslutninger og brukerne. Lojaliteten ligger mer hos system og organisasjon enn hos de mennesker man skal interagere med i sin praksis. Moralske vurderinger og personlig ansvar kan da fraskrives (Angel 2003; Petersén og Olsson 2014; Stafset mfl. 2011).

Synet på hvor viktige manualer og retningslinjer⁵ er for kvaliteten i sosialt arbeid, er likevel varierende. Rosen og Proctor (2003) viser til at det å bruke manualer og/eller retningslinjer innen sosialt arbeid kan være viktig både for å forsikre seg om at praktikerne arbeider i overensstemmelse med ønskede standarder, øke effektiviteten av det sosiale arbeidet, minske variasjon ved implementering av ny praksis, øke forutsigbarhet i praksis, samt gjøre det lettere for praktikere å fatte beslutninger med eller om brukerne. Innen familieråd fremheves for eksempel behovet for en klar modell, nøkkelbegreper og praksiser, ikke minst for å kunne vurdere modellens effekter (Pennell 2003).

Samtidig viser erfaringer med EBP at det som har effekt i en kontekst ikke nødvendigvis er suksessfullt i en annen. Dette er en utfordring når en modell skal implementeres, og dermed har betydningen av lokal kontekst og lokale behov blitt diskutert. Når praksis avviker fra den opprinnelige modellen, kan det defineres som «modelldrift», men samtidig viser familierådsforskningen eksempler på at tilpassing ikke nødvendigvis reduserer et programs effektivitet – det kan tvert imot øke effektiviteten. Kulturell tilpassing er ett eksempel på det. Andre eksempler, som å tilpasse program til egen «stil», eliminere deler man personlig ikke foretrekker, legge til elementer fra andre program, redusere tilbudet (for eksempel ved å ikke ha oppfølgingsråd) er derimot erfaringer som indikerer at modellen kan bli *mindre* effektiv. Avvik med tanke på kravet om koordinatorenes nøytralitet kan også innvirke negativt på implementeringen (Merkel-Houlgin og Marcynyszyn 2014; Merkel-Houlgin 2004; Merkel-Houlgin mfl. 2003; Webb 2001).

---

5. Manualer berører en spesifikk, ofte ny intervensjon, mens retningslinjer ofte er noe mer overgripende med mål om å forbedre og sikre kvalitet i eksisterende praksis.

Innen sosialfaglig praksis kan det være vanskelig å fastsette hva som er ønsket effekt av intervensjoner (Webb 2001). Mens den offisielle målsetningen for et tiltak kan være å få brukere i arbeid, kan sosialarbeiderne prioritere andre (og kanskje mer realistiske) målsettinger, som livskvalitet og økt mestringsevne (Marthinsen og Skjefstad 2009). Denne avveiningen mellom offisielle og uoffisielle målsetninger i velferdspolitiske tiltak, bidrar til uklarheter om hva som er intendert effekt, og til økt kompleksitet ved evaluering av dem. Derfor er det behov for å problematisere anvendelse av evidensbaserte metoder og manualbaserte intervensjoner.

MYNDIGGJØRING OG MAKT

Teoretiske begreper som kan knyttes til familieråd og sosialfaglig arbeid generelt, er demokratisering, deltakelse og myndiggjøring (Holland og O'Neill 2006; Horverak 2009; Ney, Stoltz og Malo 2013). Begrepene signaliserer hvordan man forholder seg til brukerens og nettverkets deltakelse. En myndiggjørende tilnærming innebærer en opptatthet av maktforholdet mellom den som gir og den som mottar hjelp. Vi følger her Slettebøs tilnærming (2000) siden han kontekstualiserer begrepet innenfor sosialt arbeid, hvor han ser myndiggjøring som en tilnærming der man bygger på en bestemt ideologi som gir metodiske og praktiske føringer. For familierådsmodellen innebærer det en ressursorientert tilnærming der bruker og dennes nettverk skal mobiliseres, og hvor fokuset er på samarbeid og brukermedvirkning. Definisjonen av problemet foretas ikke av den profesjonelle, men av brukeren selv. Brukeren skal være aktiv i prosessen, og den organisatoriske konteksten er horisontal: brukerne skal være i et partnerskap med de profesjonelle. Lupton og Nixon (1999) identifiserer to mekanismer for hvordan myndiggjøring på individnivå kan skje i sammenheng med familieråd: Den første mekanismen er selve *modellen*, siden familieråd prinsipielt legger opp til en aktiv prosess fra brukeren i sine beslutninger vedrørende sin handlingsplan. Den andre mekanismen er økt myndiggjøring som et *resultat* av familierådet.

Myndiggjøringsbegrepet er imidlertid komplekst, ikke minst fordi det kan tilnærmes fra både individ-, struktur- og maktperspektiv, og fordi det beskrives som både mål, prosess og intervensjon (Askheim 2012; Rivest og Moreau 2014; Slettebø 2000). Et individperspektiv viser til opplevelser av styrket selvfølelse, selvbilde, mestringfølelse; opplevelsen av å ha økt kontroll over sitt liv. Slettebø (2000) kritiserer imidlertid tendensen til å redusere myndiggjøring i sosialt arbeid til en individuell bevisstgjøringsprosess da den ikke befatter seg med kollektive og politiske sider ved en myndiggjøringsprosess. Også Askheim (2012) viser til at hvis oppmerksomheten ensidig rettes mot individuelle forhold, og ikke samfunnsmessige strukturer i forståelsen av hva som bidrar til sosiale problemer, plasseres også ansvaret for problemløsning på individnivå. Nødvendige endringer på strukturnivå tematiseres da i mindre grad.

Sett fra et maktperspektiv innebærer myndiggjøring en forskyvning av makt fra organisasjoner og profesjonelle aktører til brukeren. Innen dette perspektivet skilles det mellom horisontal og vertikal myndiggjøring. Horisontal myndiggjøring handler om kollektiv mobilisering, mens den vertikale handler om å styrke aktørens maktposisjon i forhold til overliggende maktnivåer (Lundemark, Andersen, Brok og Mathiasen 2000). Adams (2000) påpeker at familieråd både har horisontal og vertikal myndiggjøring som mål. Myndiggjøringsbegrepet er videre interessant i familierådskonteksten og sosialt arbeid i vår tid, fordi det knytter an til «consumer empowerment» som på ulike måter støttes av ellers motsatte politiske syn; det kan assosieres både med «the retraction of the state, favoured by free-market advocates and also with the push for user-led services, associated with many on the left» (Holland, Scourfield, O'Neill og Pithouse 2005:66).

I en kritisk diskusjon av myndiggjøringsbegrepet, viser Rivest og Moreau (2014) hvordan det må forstås i sammenheng med sosiale normer, f.eks. med tanke på vår tids fokus på uavhengighet, personlig initiativ og ansvar. I den forbindelse er maktperspektivet relevant. Innen sosialt arbeid har et modernistisk maktbegrep som forholder seg til makt som en materiell ressurs blitt anvendt for å illustrere hierarkier mellom «ekspert» og «klient». For å fange opp den kompleksitet og de mekanismer som er innbakt i en myndiggjøringsprosess, har imidlertid andre maktbegreper blitt relevante, slik som et focauldiansk perspektiv der makt verken er noe konkret man kan besitte eller noe utelukkende undertrykkende, men noe produserende, konstant nærværende og som utspiller seg i form av *maktrelasjoner*. Når mennesker nærmer seg hverandre og forventningen er at de skal medvirke, beveger de seg samtidig inn i relasjoner av makt. Makt kan da forstås både som «objektive relasjoner» (ekspert/klient), og makt kan oppleves subjektivt, ikke minst i form av avmakt. Askheim (2012) viser til flere konkrete utfordringer når praktikere skal ha en myndiggjørende tilnærming i møte med brukere: profesjonsutøvere som ikke vil gi fra seg makt; brukere som ikke vil bli «myndiggjort»; manglende tid og ressurser; myndiggjørende prosesser versus tverrfaglig og tverretatlig arbeid.

Av særlig relevans for en diskusjon om evidens og manualbasert praksis, er også at ulike former for kunnskap settes i spill: den vitenskapsbaserte, erfaringsbaserte og livshistoriske. En sentral diskusjon knyttet til brukermedvirkning er at den profesjonelle må anerkjenne brukerens livshistoriske kunnskap og ikke bare sin egen ekspertkunnskap. I møtet med evidens- og manualbasering, skjer imidlertid også noe med praktikerens posisjon som «ekspert» når det gjelder kunnskap: Kunnskapsformen som praktikerens har ervervet seg gjennom teori og praktiske erfaringer, utfordres av den evidensbaserte forskningens kunnskapssyn. Det er altså mange kunnskapsformer som aktualiseres, og hvilken kunnskapsposisjon man besitter og som får forrang, kan knyttes til makt (Grimen 2009).

FORSKNING OM FAMILIERÅD

Sosialarbeiderens og koordinatorens rolle og betydning

Sosialarbeideren har en viktig rolle i familierådsprosessen, spesielt når det gjelder å introdusere modellen for potensielle deltakere, følge opp prosessen underveis og i etterkant. Forskningen viser imidlertid at denne rollen kan være utfordrende, spesielt når det gjelder dilemmaet i det å skulle dele makt, men ikke ansvar (om beslutninger tatt i familieråd mislykkes), bekymring for at ens profesjonelle rolle utfordres, og å miste kontroll ved å la private nettverk ta del i avgjørelser (Sundell og Vinnerljung 2004).

Når det gjelder det å informere om og tilby modellen, viste en kvantitativ studie (Sundell, Vinnerljung og Ryburn 2001) av 109 britiske og 110 svenske sosialarbeidere at de var positive til metoden, men likevel rekrutterte hver sosialarbeider i gjennomsnitt kun 0,49 saker til familieråd per år. Rauktis, McCarthy, Krackhardt og Cahalane (2010) gjennomførte en survey av implementeringserfaringer fra Pennsylvania der de identifiserte saksbehandlerens holdninger til metoden som en barriere for deltakelse. Holdningene dreide seg om å ikke ha tro på metoden, skepsis til å gi fra seg makt og synet på metoden som for ressurskrevende. Et annet funn er en walisisk evalueringstudie der noen av sosialarbeiderne som ble intervjuet, var usikre på om deltakere i familieråd var i stand til å ta gode og realistiske avgjørelser (Pugh 2010; Thomas 2000). Natlands (2011) studie av norske sosialarbeidere viste at en barriere mot å tilby nettverksråd, var at sosialarbeiderne kviet seg fordi de trodde brukeren ikke hadde noe nettverk. I tillegg til at råd i så fall ikke ville la seg gjennomføre, fryktet de at bare det å informere om modellen kunne bidra til å bekrefte brukerens manglende sosiale relasjoner. Andre begrunnelser var at det nettverk som eventuelt fantes, var for sårbart til å kunne fungere. Holland mfl. (2005) finner det samme; sosialarbeideren kan representere en barriere for om en bruker tilbys familieråd eller ei, inkludert at de kan ha manglende tiltro til at brukere/nettverket selv er i stand til å finne løsninger. Forskning om gjennomføring av modellen viser imidlertid at sosialarbeiderne i løpet av prosessen erfarer at flere av brukerne har andre sider og flere ressurser i og omkring seg enn de var klar over (Chandler 2013; Natland 2011).

Når det gjelder sosialarbeiderens betydning i gjennomføringen av et råd, viste Johansens (2011) studie av familieråd i voksenkontekst, at deres rolle kan dreie seg om alt fra å hjelpe hovedpersonen med å lage spørsmål i forkant, hjelpe til å formulere handlingsplanen, eller bidra til endringer i den i etterkant. Dette innebærer imidlertid en balansegang: Sosialarbeiderne i studien uttrykker på den ene side sterk tro på at hovedperson og nettverk selv kan fatte beslutninger, på den annen side viser studien at de i praksis har mer innflytelse på nettverksrådets beslutningsprosess enn de ifølge modellen er ment å ha. For eksempel uttrykte noen av de intervjuede sosialarbeiderne en klar agenda for rådet med tanke på hva de anså som viktige spørsmål for hovedpersonen å behandle i sitt nettverksråd (Johansen 2011).

Koordinatoren er en nøkkelperson i familierådsprosessen, og basert på modellen skal hun eller han være «nøytral» og ikke en profesjonell representant ansatt i tjenesteapparatet. Forskningen understøtter betydningen av dette for gjennomføring av familieråd. Walton, Robyi, Frandsen og Davidson (2003) understreker viktigheten av at koordinator er en nøytral person. Nøytraliteten hjelper hovedpersonen og nettverket å fokusere på familierådet, og ikke andre faktorer omkring hovedpersonens psykososiale situasjon. Pennell (2004) understreker også at nøytraliteten betyr at koordinatoren ikke kjenner hovedpersonens bakgrunn, men møter hovedperson og nettverk mest mulig forutsetningsløst. Dette understøttes også av Hayden (2009) i en studie av familierådsmodellen anvendt i en skolekontekst; deltakende familier opplevde det som en lettelse å ha en nøytral person som hjalp til med kommunikasjon mellom familie og skole.

Koordinatoren samhandler bare med hovedpersonen og nettverket til rådet er utført. Da opphører koordinatorens oppgaver og derigjennom også samarbeidet mellom hovedperson, nettverk og koordinator (De Jong og Schout 2011). Holland og Rivett (2008) og Johansen (2011) viser gjennom intervjustudier med deltakere i familieråd at de vurderer koordinatorene som avgjørende for å skape anerkjennende og trygge omgivelser, og at det var dette som la til rette for at de opplevde prosessen som positiv.

Connolly (2006) understreker betydningen av at koordinator tar ansvar for å være åpen og tydelig i sin interaksjon med familie og nettverk. Dette krever ferdigheter i å tilrettelegge og forstå dynamikker og relasjoner innen en familie, for eksempel om familierådsprosessen skaper konflikter og motstridende interesser med henhold til barnets behov. Marsh og Crow (1998) understreker også personlighet og kommunikative kompetanser som essensielt for koordinatorene. Hva de kommunikative kompetansene mer spesifikt dreier seg om, er imidlertid et lite utforsket felt. En av få studier som analyserer koordinatorens arbeid mer inngående, er Natland og Malmberg-Heimonens studie (2014) hvor de viser at den kommunikative kompetansen kan forstås som reflekterte, strategiske og dynamiske posisjoneringer, og derigjennom noe som endres etter hvilke aktører i rådet (hovedperson, nettverk, sosialarbeider) koordinatoren samhandler med og skal skape en tillitsfull arbeidsrelasjon til. Studien viser videre at dette imidlertid innebærer at koordinatorene gjør visse pragmatiske endringer i modellen. Endringene kan dreie seg om å utforme eget invitasjonsbrev og at de veksler mellom skriftlig kommunikasjon, telefon og personlig oppmøte i sine forberedelser med hovedperson og nettverk.

Manualens betydning

For familieråd finnes en omfattende protokoll, *Guidelines for Family Group Decision Making in Child Welfare*, som nylig ble publisert. Den gir detaljert instruksjon om roller og oppgaver (American Humane Association and FGDMI Guidelines Committee 2014). I det norske Nettverksrådsprosjektet ble det utarbeidet *Manual for koordinatoren*, hvor deres oppgaver og

roller ble definert, den ga instruksjoner om hvordan koordinatorene skulle arbeide og hvordan den praktiske fremgangsmåten skulle være. Manualen beskrev også hvordan koordinatoren skulle samhandle med sosialarbeideren og hvilken oppgavefordeling disse skulle ha. I tillegg fantes spesifikke beskrivelser og huskelister til sosialarbeiderne og andre profesjonelle (f.eks. informanter).

Intensjonen med manualbaseringen i familierådsmodellen er at det å følge manualen, vil sikre myndiggjøringsprosesser hos hovedperson og nettverk. Grunntanken er at nettopp de strukturelle rammene er bidragende for å skape trygghet og demokrati gjennom rådsprosessen, særlig med tanke på at rådets hoveddel skal avholdes uten profesjonelle til stede.

Natland og Malmberg-Heimonen (2014) viser at den manualbaserte modellen tydeliggjør de praktiske oppgavene til koordinatorene, noe koordinatorene mener er positivt fordi det sikrer en ryddig arbeidsprosess. Hovedpersonene i Johansens studie (2011) opplevde også den strukturerte modellen som en trygghet og noe positivt: den bidro til en klar regi der alle kjente fremgangsmåten både når det gjaldt forberedelse og gjennomføring av rådsmøtet. Men forskningen viser også eksempler på at den manualbaserte framgangsmåten ikke nødvendigvis sikrer intensjonene ved den: Holland og O’Neills (2006) undersøkelse viste at ungdom som deltok i familieråd, opplevde at de *ikke* ble hørt i prosessen, verken av familien eller de profesjonelle. Ney mfl. (2013) viser også eksempler på hvordan formålet om myndiggjørende prosesser kan bli undergravet: Deres forskning viser eksempel på råd der sosialarbeidere og koordinatorene opptrådte som kontrollører av sosiale normer i rådsprosessen, at sosialarbeideren aktivt satte agendaen, og hvor koordinatoren ikke lyktes med å balansere maktrelasjonene mellom de ulike aktørene. Resultatet ble at deltakerne opplevde seg umyndiggjort, uten tillit og løsrivet fra prosessen. De rapporterte for eksempel at deres ordbruk mistet «kraft» i møte med sosialarbeiderens profesjonelle språk (Ney mfl. 2013)

Fra et brukerperspektiv viser også Holland mfl. (2005) at det kan være både motstand og ambivalens knyttet til manualens instruks om å gjennomføre hoveddelen av møtet uten profesjonelle. Deres forskning viste at noen familier opplevde seg overlatt til seg selv, og de vurderte det slik at nærværet av en profesjonell aktør kunne ha dempet og avhjulpet stemningen og potensielle krangler. Holland mfl. kommenterer at det er noe paradoksalt over dette sett i lys av idealet om en myndiggjørende modell: «There is a certain irony that this empowering model is partly imposed on some of those it is intended to empower» (2005:67). Videre retter de et kritisk blikk på modellens vektlegging av dialog, deltakelse og relasjon idet de spør om dette representerer et middelklasse-ideal angående hvordan en familie og private relasjoner «bør» fungere?

Når det gjelder effekter av familieråd, er det komplisert å vurdere disse. For eksempel rapporterte noen barn i undersøkelsen til Holland mfl. (2005) at de opplevde bedre forhold til foreldre, men samtidig var der ingen endring med tanke på økt innflytelse og medbestemmelse. Forskningen

indikerer også at familieråd som engangsforeteelse ikke er tilstrekkelig, men at oppfølgingsråd trengs hvis positive resultater skal holde seg over tid (Malmberg-Heimonen og Johansen 2014; Pennell 2003). Årsaken til manglende oppfølging viser seg å være knyttet til uavklarte ansvarsforhold. Malmberg-Heimonen og Johansens (2014) studie viser for eksempel at mye av ansvaret for oppfølging ble gitt til hovedperson og nettverk, noe som kan ha bidratt til at sosialarbeiderne ikke tok en så aktiv rolle for å følge opp. Med tanke på manualens betydning, understreker denne at koordinatorens oppgaver avsluttes ved gjennomført råd. Sosialarbeidere kan da oppfatte at det ikke er deres ansvar å initiere oppfølgingsråd.

DISKUSJON

Familierådsmodellens myndiggjørende potensial ligger i at den inkluderer mennesker som tradisjonelt ikke involveres i diskusjoner og beslutninger innenfor barneverns- og sosialfaglige tiltak. Forskningen dokumenterer at familieråd som *modell* kan være bidragende til å fremme demokratiske prosesser i familier og nettverk, samt forbedre relasjoner som har utviklet seg til å være preget av avmakt, oppgitthet og frustrasjon. Dette bør allikevel vurderes kritisk da erfaringene ikke er entydige. Funnene viser at det kan være forskjell på å oppleve at man blir hørt og at noen ting har blitt bedre, og det å faktisk oppleve at man har innflytelse på bestemmelser angående eget liv og hverdag. Forskningen som indikerer positive gevinster når det gjelder mental helse og livskvalitet, tolker også funnene som at de i høyere grad synes å være resultat av økt mestring og opplevelse av samhørighet enn reell *maktoverføring* fra det profesjonelle hjelpeapparatet til hovedpersonen (Johansen 2011). Ut ifra analysen av foreliggende forskning, synes det relevant å spørre om rådsmodellen er mer en form for individuell brukermedvirkning enn at den utelukkende fremmer myndiggjøring?

Forskningen viser at sosialarbeidere og koordinatorene er betydningsfulle aktører for igangsetting og gjennomføring av familieråd. Sosialarbeiderrollen innebærer en mulighet til å inngå i og understøtte styrkende og demokratiserende prosesser. De kan ikke minst spille en viktig rolle i å definere god sosialarbeiderpraksis ved å involvere brukere og nettverk i implementering og gjennomføring av modellen. Funnene som dreier seg om rådets prosessuelle sider, indikerer imidlertid at sosialarbeiderne kan være et hinder for å bli tilbudt modellen. Analysen viste at den utjevning av makt og tilvante roller i relasjonen mellom sosialarbeider og bruker som modellen krever, kan være et hinder.

Teoretisk sett beveger individforståelsen innen familieråd seg fra klient til ekspert hva angår bruker, og fra ekspert til tilrettelegger når det gjelder sosialarbeideren. Järvinen og Mik-Meyer (2012) betegner vår tids idealer, der brukerens stemme skal høres og anerkjennes, som *nyliberalisme i klientarbeid*. Dette innebærer en individforståelse som betegner individet som rasjo-

nell, refleksiv, autonom – men også som en «konsument» (Rivest og Moreau 2014). Dette krever en rekonstruksjon av velferdsarbeidet der brukeren skal «oppdras» til selvstyring – og bare om brukeren selv ønsker det. I denne prosessen er det avgjørende at brukeren anerkjennes som selvstendig og ansvarlig. Men som vår analyse viser, indikerer forskningen motsetninger mellom teori og praksis: Et sentralt hinder for realiseringen av demokratiske idealer i familierådsprosessen er nettopp sosialarbeiderens egne holdninger til modellen, brukere og deres nettverk. Når sosialarbeideren i praksis mener å være den som vet best, kan dette med et annet av Järvinen og Mik-Meyers begrep beskrives som *skjult profesjonalisme*. Myndiggjøring som ideal endrer ikke det faktum at relasjonen mellom sosialarbeider og bruker ikke er likeverdig. Holland mfl. (2005) påpeker at dette kan tilsløre maktforhold eller gjøre at makt utøves uintensjonelt, og resultatet blir at brukere ikke har tillit til det profesjonelle apparatets midler og motiver. Imidlertid er det også viktig å ta i betraktning at sosialarbeiderne befinner seg innenfor en institusjonell struktur der bestemmelser oftest skjer ovenfra og ned, og hvor makten ikke alltid ligger hos praktikere i førstelinjetjeneste. Den demokratiske, frigjørende og deltakende diskursen som kjennetegner familierådsmodellens ideologi kan derfor oppleves som å komme i konflikt med den organisatoriske og byråkratiske diskurs som velferdsstatens likhetstankegang er fundert i – og som sosialarbeideren er satt til å forvalte (Askheim 2012; Natland 2011). Hvis modellen skal leve opp til sin ideologi og sitt ideal om å transformere og virke myndiggjørende, kreves det en dypere forståelse av den sosialpolitiske konteksten og kravstrukturen det sosiale arbeidet er organisert under.⁶

Koordinatoren, i kraft av sin nøytrale rolle, er til sammenligning mer fristilt fra den institusjonelle strukturen som omgir sosialarbeidernes praksis. Forskningsfunnene peker på at koordinatoren er svært betydningsfull for å sette i gang og gjennomføre modellen på en måte som sikrer dens myndiggjørende potensialer. Ikke minst er koordinatoren en nøkkelperson i etablering av tillit. Denne tilliten skaper koordinatorene ved å posisjonere deltakerne som aktive, medvirkende og betydningsfulle gjennom prosessen, men de opplever samtidig kravene om nøytralitet som en utfordring.

Det sentrale omdreiningspunktet for en diskusjon av familieråd som manualbasert praksis, er hva forskningsfunnene viser om *manualens betydning* for iverksetting og gjennomføring av rådsmodellen. Manualen er en vesentlig del av familierådsmodellens kontekst, ikke minst fordi den regulerer relasjoner og oppgaver mellom de ulike deltakerne i rådet. Når det gjelder diskusjonen om *manualbasering og evidensbasert praksis*, indikerer forskningen at intervensjonen åpner for muligheter for en reflekterende praksis for

---

6. Chandler (2013) diskuterer i den sammenheng hvordan familieråd kan forstås innenfor rammene av samarbeid og partnerskap, og hun hevder at sosialt arbeid kan forbedres ved å ta høyde for denne måten å arbeide på.

de profesjonelle deltakerne til tross for at den er manualbasert. Vi finner ikke grunnlag i den eksisterende forskningen for å si at manualbaseringen under- vurderer profesjonsetikk, forstått som muligheten til å utøve skjønn eller å tilpasse manualen den lokale konteksten. Det synes ikke som at manualen bidrar til å håndtere rådsmodellen som noe rent instrumentelt, men heller at den anvendes pragmatisk som et verktøy for å regulere relasjonene mellom deltakerne i en familierådsprosess.

Mer enn «evidensbasert» synes modellen heller å tilnærmes som «bruker- og ressursorientert». Inkludert i dette er anerkjennelsen av de ulike kunnskapsformer som interaksjonen i en rådsprosess impliserer. Et hinder for anvendelse og gjennomføring av modellen synes derfor snarere å være om sosialarbeider ikke anerkjenner verken evidensbasert eller brukers livshistoriske kunnskap, men holder seg til et paternalistisk perspektiv (Gabbrill 2006).

Vår gjennomgang av forskning indikerer at introduksjon av EBP og manualbaserte modeller ikke nødvendigvis innebærer en devaluering av sosialt arbeid, bruk av skjønn eller muligheten til å kritisk reflektere over praksis. Snarere vil vi karakterisere den måten sosialarbeiderne forholder seg til familierådsmodellen på som evidence-informed (Gabbrill 2006), hvilket innebærer at det innenfor rammen av en manualbasert intervensjon er mulig å utøve faglig skjønn og refleksjon (Nevo og Slonim-Nevo 2011). Analysen understreker behovet for kritisk refleksjon omkring implementering av modeller og metoder fundert i idealer om brukermedvirkning og myndiggjørende prosesser. Den videre diskusjonen indikerer et behov for flere studier av implementering av evidensbaserte metoder. Dette er viktig også for praksisfeltet da det kan bidra til økt kunnskap og refleksjon om hva manualbasert, evidensbasert eller evidensinformert praksis innebærer.

LITTERATUR

- Adams, P. (2000) Bringing the community back in: Patch and family group decision making, i G. Burford og J. Hudson (red.) *Family group conferencing: Perspectives on policy, practice and research* Hawthorne, NY: Aldine de Gruyter: 105–119.
- Addis, M. E., Wade, W.A. og Hatgis, C. (1999) Barriers to dissemination of evidence-based practices: addressing practitioners' concerns about manual-based psychotherapies, *Clinical Psychology: Science and Practice* 6(4):430–441. DOI: 10.1093/clipsy.6.4.430
- Angel, B.Ø. (2003) Evidensbaserte programmer – kunnskapsformer og menneskesyn i sosialt arbeid, *Nordisk sosialt arbeid* 2/2003.
- Askheim, O.P. (2012) *Empowerment i helse- og sosialfaglig arbeid*, Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Bergmark, A., Å. Bergmark og T. Lundström (2011) *Evidensbasert sosialt arbete. Teori, kritik, praktik*, Stockholm: Natur Kultur.

- Chandler, S.M. (2013) The application of collaboration models to family group conferencing *Journal of Policy Practice* 12(1):3–22. DOI:10.1080/15588742.2012.739125
- Connolly, M. (2006) Fifteen years of family group conferencing: coordinators talk about their experiences in Aotearoa New Zealand. *British Journal of Social Work* 36, 523–540. DOI:10.1093/bjsw/bch273
- Crampton, D. (2007) Research review. Family group decision making: A promising practice in need of more programme theory and research *Child and Family Social Work*, 12:202–9. DOI: 10.1111/j.1365-2206.2006.00442.x
- De Jong, G. og G. Schout (2011) Family group conferences in public mental health care: An exploration of opportunities, *International Journal of Mental Health Nursing*, 20:63–74. DOI: 10.1111/j.1447-0349.2010.00701.x
- Fox, D. (2008) Family group conferencing and evidence-based practice: what works? *Research, Policy and Planning* 26(3):157–167
- Gambrill, E. (2006) Evidence-based practice and policy: choices ahead, *Research on Social Work Practice*, 16(3):338–357. DOI: 10.1177/1049731505284205
- Giddens, A. (1997) *Modernitetens konsekvenser*, Oslo: Pax.
- Gould, N. (2010) 'Integrating qualitative evidence in practice guideline development: meeting the challenge of evidence-based practice for social work', *Qualitative Social Work* 9(1):93–109. DOI: 10.1177/1473325009355623
- Grimen, H. (2009) Debatten om evidensbasering – noen utfordringer, i H. Grimen og L.I. Terum (red.), *Evidensbasert profesjonsutøvelse*, Oslo: Abstrakt.
- Hayden, C. (2009) Family group conferences – are they an effective and viable way of working with attendance and behaviour problems in schools?, *British Educational Research Journal*, 35(2):205–20. DOI:10.1080/01411920802041939
- Holland, S. og S. O'Neill (2006) We had to make sure it was what we wanted: Enabling children's participation in family decision-making through the family group conferences, *Childhood*, 13:91–111. DOI: 10.1177/0907568206059975
- Holland, S. og Rivett, M. (2008). 'Everyone started shouting': making connections between the process of family group conferences and family therapy practice. *British Journal of Social Work*, 38(1):21–38. DOI: 10.1093/bjsw/bcl064
- Holland, S., Scourfield, J., S. O'Neill og A. Pithouse (2005) Democratising the family and the state? The case of family group conferences in child welfare, *Journal of Social Policy*, 34(1):59–77. DOI: <http://dx.doi.org/10.1017/S0047279404008268>
- Horverak, S, (red.) (2009) *Familieråd og nettverksråd*, Oslo: Universitetsforlaget.
- Johnson, M. og Austin, M. (2006) Evidence-based practice in the social services, *Administration in social work*, 30(3):75–104.
- Johansen, S. (2011) *Interaksjonelle og interpersonlige prosesser i nettverksråd*, doktoravhandling, Trondheim: NTNU.
- Johansen, S. og I. Malmberg-Heimonen (2012) Nettverksrådets betydning for psykisk helse, *Tidsskrift for psykisk helsearbeid*, 9(3):240–249.
- Järvinen, M. og N. Mik-Meyer (2003) *At skabe en klient. Institutionelle identiteter i socialt arbejde*. København: Hans Reitzel forlag.

- Järvinen, M. og N. Mik-Meyer (2012) *At skabe en professionel. Ansvar og autonomi i velferdsstaten*, København: Hans Reitzel forlag.
- Lundemark, M., Andersen, M.L., P. Brok og H. Mathiasen (2000) *Empowerment på dansk*, Fredrikshavn: Dafolo forlag.
- Lupton, C. og P. Nixon (1999) *Empowering practice? A critical appraisal of the family group conference approach*, Bristol: Policy Press.
- Malmberg-Heimonen, I. (2011). The effects of family group conferences on social support and mental health for longer-term social assistance recipients in Norway' *British Journal of Social Work*, 41(6):949–967. DOI: 10.1093/bjsw/bcr001
- Malmberg-Heimonen, I. og S. Johansen (2014) Understanding the longer-term effects of family group conferences, *European Journal of Social Work*, 17(4):556–571. DOI:10.1080/13691457.2013.818528
- Marsh, P. og G. Crow (1998) *Family group conferences in child welfare*, Oxford: Blackwell Science.
- Marthinsen, E. og N. Skjefstad (red.) (2009) *Tiltaksarbeid i sosialtjeneste og NAV – tett på!* Oslo: Universitetsforlaget.
- McGarrell, E. og N. Hipple (2007) Family group conferencing and re-offending among first time juvenile offenders: The Indianapolis Experiment, *Justice Quarterly*, 24(2):221–46. DOI:10.1080/07418820701294789
- Merkel-Houlgin, L. (2004) Sharing power with the people: family group conferencing as a democratic element'. *Journal of Sociology and Social Welfare*, 31(1):151–173.
- Merkel-Houlgin og Marcynyszyn (2014) Complexity of fidelity in measuring system change: the case of family group decision making, *British Journal of Social Work* 1–13. DOI: 10.1093/bjsw/bcu092
- Merkel-Houlgin, L., P. Nixon og G. Burford (2003) Learning with families: a synopsis of FGDM research and evaluation in child welfare, *Protecting Children. A Professional Publication of American Humane* 18(1&2):2–11.
- Mullen, E. J. og D.L. Streiner (2004) The evidence for and against evidence-based practice. *Brief Treatment and Crisis Intervention* 4(2):11–121.
- Natland, S. (2011) Spørsmål om den gode «timingene»: Nettverksråd i sosialarbeiderens hverdag, *Fontene Forskning*, 2:40–52.
- Natland, S. og I. Malmberg-Heimonen (2014) A study of coordinator positionings in family group conferences, *Nordic Social Work Research*, 4(2):158–172. DOI:10.1080/2156857X.2013.826142
- Nevo, I. og V. Slonim-Nevo (2011) The myth of evidence-based practice: towards evidence-informed practice, *British Journal of Social Work*, 41:1176–1197. DOI: 10.1093/bjsw/bcq149
- Ney, T., J.-A. Stoltz og M. Maloney (2013) Voice, power and discourse: Experiences of participants in family group conferences in the context of child protection, *Journal of Social Work* 13(2):184–202. DOI: 10.1177/1468017311410514
- Pennell, J. (2003) Are we following key FGC Practices? Views of conference participants, *Protecting Children. A Professional Publication of American Humane* 18(1):16–21

- Pennell, J. (2004) Family group conferencing in child welfare: responsive and regulatory interfaces', *Journal of Sociology and Social Welfare*, 31(1):117–135.
- Petersén, A.C. og Olsson, J.I. (2014). Calling evidence-based practice into question: acknowledging phronetic knowledge in social work, *British Journal of Social Work*, 1–17. doi: 10.1093/bjsw/bcu020
- Pugh, R. (2010) A family group conference pilot project: evaluation and discussion, *Practice* 14(2):45–58. DOI:10.1080/09503150208414301
- Rauktis, M.E., S. McCarthy, D. Krackhardt og H. Cahalane (2010) Innovation in child welfare: The adoption and implementation of family group decision making in Pennsylvania. *Children and Youth Services Review* 32:732–739. DOI:10.1016/j.childyouth.2010.01.010
- Rivest, M.-P. og N. Moreau (2014) 'Between emancipatory practice and disciplinary interventions: empowerment and contemporary social normativity', *British Journal of Social Work* (online publication, 45:1855–1870. DOI: 10.1093/bjsw/bcu017
- Rosen, A. og E. Proctor (2003). Practice guidelines and the challenge of effective practice, i A. Rosen og E. Proctor (red.) *Developing practice guidelines for social work intervention*, New York, Colombia University Press, 1–16.
- Sackett, D. L., W.M.C., Rosenberg, J.A.M. Gray, R.B. Haynes og W.S. Richardson (1996) Evidence based medicine: What it is and what it isn't, *British Medical Journal*, 312(7023):71–72.
- Slettebø, T. (2000) Empowerment som tilnærming i sosialt arbeid *Nordisk Sosialt Arbeid* 20(2):75–85
- Stafset, L.K., J.E.V. Gomes og K. Arnberg (2011) 'Manualbasert terapi: erfaringer, muligheter og utfordringer'. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*. 2011/48:994–997.
- St.meld (1987–1988) *Helsepolitikken mot år 2000. Nasjonal helseplan*, Oslo: Sosialdepartementet.
- Sundell, K., B. Vinnerljung og M. Ryburn (2001) Social workers' attitudes towards family group conferences in Sweden and the UK». *Child and Family Social Work* 6:327–336. DOI: 10.1046/j.1365-2206.2001.00216.x
- Sundell, K. og B. Vinnerljung (2004) Outcomes of family group conferencing in Sweden: A 3-year follow-up, *Child Abuse & Neglect* 28(3):267–87. DOI:10.1016/j.chiabu.2003.09.018
- Thomas, N. (2000) Putting the family in the driving seat: Aspects of the development of family group conferences in England and Wales, *Social Work & Social Sciences Review* 8(2):101–115.
- Walton, E., J. Robyi, A. Frandsen og R. Davidson (2004) Strengthening at-risk families by involving the extended family. *Journal of Family Social Work* 7(4):1–21. DOI:10.1300/J039v07n04_01
- Webb, S. (2001) Some considerations on the validity of evidence-based practice in social work, *British Journal of Social Work*, 31(1):57–79. DOI: 10.1093/bjsw/31.1.57
- Weiss, C.H. (1998) *Evaluation: Methods for studying program and policies*, Upper Saddle River, N.J.: Prentice Hall.
- Wright, T. (2008) Using family group conference in mental health, *Nursing Times*, 104(4):34–5.